

Fatih Soltan Mämmediň heniz bilinmeýän baş esasy aýratynlygy

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar,Türkmen dili
написано kitapcy | 22 января, 2025

Fatih Soltan Mämmediň heniz bilinmeýän baş esasy aýratynlygy
FATIH SOLTAN MÄMMEDIŇ HENIZ BILINMEÝÄN (AZ BILINÝÄN) BÄŞ ESASY
ARTYKMAÇLYLYGY

Oşmanly türkmen döwletiniň ýedinji sultany Fatih Soltan Mämmediň dünýä taryhynyň jöwheri diýip baha beriljek derejede gahrymançylykly özür ýoly bar. Taryhda nijeme musulman, şol sanda türkmen sultanlary hem onuň ýerinde bolup, Stambuly eýelemegi özürboýy arzuw edip geçipdiler. Çünkü, haçparaz Wizantiýanyň paýtagty Konstantinopoly eýeläp, ony yslamyýetiň pajarlap ösen Yslambol (Stambul) şäherine öwürjek sultanyň waspy Hezreti Muhammet pygamberimiziň (s.a.w) Hadyslarynda ýetirilýärdi...

Fatih Soltan Mämmediň keşbi kino sungatynda hem birnäçe gezek – «Oşmanly tokmagy» teleserialynda, «Fatih 1453» kinofilmindé, iň soňky düşürilen «Fatih Mehmet» teleserialynda janlandyrlylydy.

Ilki 1444-46-njy ýyllarda, soň 1451-nji ýıldan 1481-nji ýilda aradan çykýança, jemi otuz ýyl hökümdarlyk eden milli gahrymanyzyň taryçylar tarapyndan az üns berilensoň, heniz bilinmeýän ýa-da ýeterlik bilinmeýän artykmaçlyklary hem bardy, elbetde.

Onuň bu artykmaçlyklaryny okap göreniňizde, Stambulyň eýelenmeginiň türkmen halkynyň taryhynda nähili ähmiýetiniň bardygyna göz ýetirersiňiz we ata-babalarymyzyň gahrymançylykly taryhyna buýsanjyňyz has-da artar.

■ Stambulyň eýelenmeginiň

Fatih Soltan Mämmediň gahrymançylykdan doly ömri 1432-nji ýylyň 30-njy martynda başlanýar. Ýekşenbe günü ir säher çagy Osmanly türkmen döwletiniň şol wagty paýtagty Edirnede Soltan Myrat II-niň ikinji ogly bolup dünýä inen Soltan Mämmediň dünýä inderen zenanyň ady Humaý hatyndyr.

Fatih Soltan Mämmediň Emine Gülbahar hatyn, Gülşah hatyn, Hatyja hatyn, Sitti Mükrime hatyn, Çiçek hatyn atly aýallary, Baýezit II, Mustapa, Jem sultan, Göwherhan sultan atly çagalalary bolupdyr.

■ Fatihin çagalyk gündeligi

Çagalalary diýseň gowy gören Fatih Soltan Mämmediň çagalygyndan galan depderiň biziň günlerimize gelip ýeten gün gündelik-depderiniň bolandygyny bilyänler az-az bolsa gerek. 1940-njy ýylda türk alymy, professor Süheýl Ünweriň tagallasy bilen taryh ylmyna peşgeş edilen bu gymmatly depder Fatih Mämmediň çagalygynda ýörenen gündeligidir. Deperde at kelleleriniň, leglegiň, baýguşyň, bürgüdiň we Fatihin mugallymlarynyň, tanyş-bilişleriniň karikatura suratlary bar. Şeýle-de deperde grek elipbiýinde ýazylan tekstler, gül motiwleri, parsça ýazylan goşgy setirleri hem bar. Soltan türkmen dili bilen birlikde grek, arap, latyn, pars, ibrany dillerinde suwara gürläp bilyän eken.

■ Ylym-bilimiň müşdagadydy

Ylym-bilime üns beren Fatih Soltan Mämmet daşary ýurtly alymlary Stambula ýörite çagyrar eken. Soltanyň Trabzon Rum imperatorlygyny eýelenände, imperiyanyň filosofy Amiroutzes bilen pelsepewi dilde gürleşendigi mälimdir. Ol arap-pars dillerine terjime edilen pelsepewi eserleri üç edip okapdyr. Şeýle-de 1466-njy ýylda Batlamiyusyň kartasyny täzeden terjime etdirip, kartadaky ýer-ýurt atlaryny arap elipbiýinde ýazdyrypdyr. Köşkde uly kitaphana döredip, oňa Aristotel, Eflatun, Sokrat... ýaly gadymy grek filosoflarynyň eserlerini getirdipdir.

■ Italiýany, italýan medeniýetini gowy bilerdi

Fatih Mämmet italýan medeniýetini ilik-düwme bilipdir. Onuň iň soňky ýorişi Italiýanyň üstüne geçirilmelidi. Şonuň üçin ol Pugliýa oblastyny Gedik Ahmet Paşanyň baştutanlygynda harby garnizona öwürdipdi.

■ Ilkinji bolup portretini çekdiren patyşa!

Fatih Mämmet 1479-njy ýylyň tomsunda wenesiýalylardan ökde suratkeş ibermeklerini haýış edipdir. Şol ýylyň güýzünde suratkeş Gentile Bellini Stambula gelipdir. Bellininiň çeken suraty häzir Londonyň National Portrait Gallery» surat galareýasynda saklanýar. Mämmediň ogly Baýezit II aşa dindar eken. Şonuň üçin ol tagta geçensoň, Bellininiň çeken meşhur portretini we beýleki suratlary köşkden çykaryp zyñdyrypdyr. Bellininiň köşgүň käbir diwarlaryna çeken freskalarynyň üstünü suwadypdyr.

■ Fatihiň köýnegi...

Fatih Mämmet aradan çykanda onuň egnindäki köýneginiň ýakasy ýyrtık eken. Lukmanlar ony arkaýyn dem alsyn diýip ýyrtypdyrlar. Köýnek häzir Stambulyň Topgapy köşgünde saklanýar. Topgapy köşgünde Fatih Mämmediniň gylyjy we uruşda ulanan beýleki gymmatly zatlarynyň aksessuarlary hem bar.

Türkmen taryhynyň iň şan-şöhratly şahsyyetleriniň biri olan Fatih Soltan Mämmet 1481-nji ýylда aradan çykypdyr we Fatih metjidiniň ýanyndaky Fatih türbesine depin edilipdir.

Häzirki döwrüň taryhy kinofilmlerdir teleserialalarynyň, esasanam iň soňky gezek ekranlaşdyrylan we belli aktýor Kenan İmirzalyoglynyň oýnaýan «Fatih» teleserialynda Osmanly türkmen hökümdary Fatih Soltan Mämmediň gahrymançylykly ömri nä derejede dogry janlandyrlyar, bu barada pylan zat diýip biljek däl... Ýöne türkmen ýaşlarynyň her biriniň bilmesi we ruhy güýç almasы gerek Fatih Mämmediň ömri, şu çaklaňja makalany okan her biriňiziň durmuşyna ýagtylyk berer diýip umyt edýaris.

■ Bonus: Ýeňiş (Fetih) ýüzükleri

Osmanly türkmen soltany Fatih Sultan Mämmediň Stambuly eýeländen öñki we soňky ýeňişlerden doly özür ýolundan ylham alynyp taýýarlanan «Fetih» yüzüklerini dakynyp, Stambuly eýeleýji şanly türkmen esgerleriniň ruhy bilen ruhlanmak isleýänler www.aniyuzuk.com internet saýtyndan bu ajaýyp aksessuarlary satyn alyp bilerler.

■ Fatih Sultan Mämmediň ömri bilen giňişleýin tanışmak üçin taryhçy Jumamyrat Gurbangeldiýewiň makalasyna seret, saýtdaky linki:

http://www.kitapcy.ga/news/fatyh_soltan_mammet/2019-05-26-7146

aniyuzuk.com Taryhy makalalar